

בעין חינוכית מספר 19, ר"ח כסלו תשס"ז

יום ללא קניות : למי? למה?

הדס זגורי, סטודנטית שנה ד'

יום בין-לאומי ללא קניות נשמע משהו שמאלני, דבר המיועד ליפי נפש כאלה... במבט ראשון זה הדבר האחרון שצריך לעניין את הציבור הדתי בארץ, ולבטח את בנות המכללה, אך אם נתבונן באמת במשמעות שיום זה מציע, נופתע לגלות כמה שהוא רלוונטי גם לנו.

מי לא נכנסה לחנות ויצאה משם עם דברים שהיא כלל לא התכוונה לקנות? מי לא צורכת לפעמים דברים שהיא לא צריכה (כן, גם אנחנו), רק בגלל שזה באופנה? האם בחירותינו כיצד לבלות את הזמן הפנוי לא השתנו לעומת העבר, גם בגלל מה ש'מכרו' לנו? עם יד על הלב – האם הדברים שאנו קונות אינם מושפעים ממאמצי המפרסמים? עלינו להודות: כל אחת מאתנו נדרשת למאמץ כדי להיות נאמנה לעצמה, לצרכים האישיים שלה, במקום למה שהתרבות מכתובה.

קצת רקע: את 'היום הבין-לאומי ללא קניות' מציינים בעולם החל משנת תשנ"ג. יום זה הוא מחאה כנגד תרבות הצריכה הרווחת בימינו; תרבות המחנכת אותנו לקנות דברים שאין לנו בהכרח צרכים, אלא את מה שרוצים למכור לנו. הוא שואף להיות יום של עצירה וחשבון נפש. יום של עצמאות פנימית וציבורית. לעתים מה שמעודד את הצריכה שלנו אלו לחצים חברתיים לקנות חפצים ומותגים שהם סמלי מעמד. כולם מושפעים מתרבות בה מעריכים אדם על פי רכשו, ולא על פי הרעיונות המנחים אותו או המעשים בהם הוא מגשים אותם; תרבות המשדרת (תרתי משמע) שמי שיש לו יותר – שווה יותר...

רוב מוחלט של הפרסומות, כולל אלו המופנות לציבור הדתי, נועדו לשכנע אותנו לרכוש דבר שאין לנו זקוקים לו. הפרסומות מנסות למכור לנו **חוויות** של אושר, אהבה, הערכה עצמית, סטטוס, ומה לא? רק נקנה את המוצר הנכון, ומיד נזכה בכל אלה – 'כמו באמריקה'.

פרסומאים מתוחכמים הצליחו לשכנע אותנו לצרוך על מנת למלא שאיפות שמוצרים בעצם לא יכולים לספק. אף בגד לא יכול להפוך אדם למאושר, אך אפשר בהחלט לנטוע באדם את התחושה שהוא יהפוך למאושר אם ירכוש חפץ זה או אחר. כלומר, השוק מוכר יותר ויותר אשליות ופחות דברים משמעותיים. וכך, ככל שאנו רוכשים יותר אנו שואפים לעוד, כי תמיד יש משהו אחר, חדש יותר, שעדיין לא התנסו בו; משהו שסוף סוף יביא לנו את התחושה הנכספת. ברם, בפועל אנו נותרים עם תחושת חוסר סיפוק מתמדת.

התרבות העכשווית עושה כמיטב יכולתה (ודי מצליחה) כדי להפוך אותנו לנטולי בחירה חופשית, למנוע מאתנו להבחין בין מוצרים אותם אנו באמת צריכים, לבין האשליות שמנסים למכור לנו.

יום ללא קניות בא בעצם להעיר אותנו מהתרדמה האיומה. הוא בא להכריז שהדרך לאושר, לאמת פנימית – לא ניתנת לרכישה בקניון.¹

ציבור רחב רוצה להכריז על יום של הפסקת מרוץ הקניות, לעצור ולעשות חשבון נפש. האם אין זה רעיון יהודי? האם לא ראוי שנצטרף ראשונים לעניין (גם לטובתנו)?

אני רוצה לנסות ולהציע מבט תורני אפשרי על הנושא של תרבות הצריכה:

¹ לעיון נוסף מומלץ לקרוא את 'ספר הקניון' של דניאל שליט, המציע התבוננות יהודית על הנושא.

בריחה או בחירה?

המפתח לשינוי בתרבות הצריכה הוא ההבחנה שכל אדם צריך להבחין בין רצון לצורך. במילים אחרות, מתי אני קונה מתוך בריחה, ומתי מתוך בחירה?
הרצון הוא בלתי מוגבל, אין סופי. כוח זה הוא ביסודו חיובי, בהיותו כוח שנובע מן הצד הרוחני שבאדם. לעומתו, הצורך הוא בעל משמעות קונקרטי, קיומית, והוא בא לענות על מחסור שיש לי ועל השאיפה שלי להשלים אותו. זהו כוח הנובע מהצד החומרי שבאדם.

בספר דברים, (טו, ח), אנו מצויים במצוות מתן צדקה לעני. נשאלת השאלה, באיזו מידה יש לעזור ולסייע לעני? אומרת התורה: "דִּי מַחְסְרוֹ, אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ". יש על זה סיפור מעניין בגמרא (כתובות, סז ע"ב). הלל הזקן הכיר עשיר שירד מנכסיו והפך לעני, ורץ לפני מרכבתו משום "די מחסורו אשר יחסר לו". לכאורה זה תמוה! אמנם לפני כן אדם זה היה עשיר ורגיל למותרות, אבל עכשיו הוא עני ועליו להסתגל למציאות החדשה! מדוע לפנקו ברמת חיים שגם להלל עצמו אין? כנראה שאותו אדם, לכוד בינתיים בצורך שירוצו לפני מרכבתו.

מסיפור זה אנו למדו, שצורך הוא עניין סובייקטיבי ומשתנה בין אדם לאדם, ודבר שלאדם אחד יראה כמותרות, לאחר הוא כבר ממש צורך קיומי.
התורה מלמדת אותנו להפסיק את הכניעה ולעצור את המירוץ. להתבונן. לשמוח בחלקי. עלינו ללמוד לאזן בין שני הכוחות הללו שבאדם. יצירת איזון חיוני זה מצריכה מודעות של האדם ורגישות לעצמו. זאת במטרה להגיע באמת לבחירה חופשית שאינה תלויה בתאוות חיצוניות.
היום הבין-לאומי ללא קניות הוא הזדמנות טובה להתחזק בחשבון נפש זה, לו כולנו כה זקוקים.
היום הבין לאומי ללא קניות יחול השנה ביום שישי, ג' בכסלו. קונים!?

הדס זגורי

המכון לחינוך ואמונה בימינו

הערה: מומלץ לשמור על דפי 'בעין חינוכית' לשימוש עתידי. כן נשמח אם תפיצו את הדברים הלאה, למשפחה ולחברים מחוץ למכללה.
מי שמוכנה לשתף את כלל הבנות במחשבות בתחומי חינוך וחיים המתאימות לרוח של 'בעין חינוכית', מוזמנת לשלחן אליי: yyg8@zahav.net.il. בברכה, יונה ג'.

ניתן לעשות מנוי אישי (ללא עלות) על דפי 'בעין חינוכית'. נא לפנות לשרון: sharonz@orot.ac.il